

Toespraak Bertien Minco – 4 mei 2026

Er is wat wind die zand opwoelt en een soort mist legt over een kaal, dor en droog landschap. Ik kan er niets van die veelbezongen schoonheid van de heide in terugvinden. Eindeloos strekt zich dit landschap voor ons uit. Heel in de verte ontwaar ik een schoorsteen en dan ook drie hoge witte daken. Maar er is geen sprietje groen in de omgeving te zien.'

Dit is de beschrijving van de Oostenrijkse minderjarige vluchteling Fred Schwarz van zijn aankomst in het Vluchtelingenkamp Westerbork op 5 juli 1940.

Welkom overlevenden van de Sjoa, welkom commissaris van de Koning, welkom aan iedereen die vandaag gekomen is om in gezamenlijkheid te herdenken.

Wij herdenken hier de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog en van de Sjoa, de Holocaust in het bijzonder. De geschiedenis van deze plek, waar wij nu met z'n allen zijn. Kamp Westerbork, waarvandaan 107.000 mensen, Joden, Sinti en Roma werden gedeporteerd en waarvan ruim 102.000 werden vermoord. Ook herdenken we de verzetsmensen die hier in kamp Westerbork en in de nabije omgeving werden gefusilleerd en hiernaast, achter de telescopen werden gecremeerd.

De grond waarop wij staan, verbergt al die verhalen. Ze liggen vlak onder de oppervlakte. Net als de spullen. De bordjes, kopjes, schoenzolen, knikkers en andere zaken. Deze grond bevat een gelaagde geschiedenis. Als we gaan graven dan vinden we eerst twintig jaren 'tijdelijk' verblijf van de Molukkers die hier precies 75 jaar geleden aankwamen. Daaronder kunnen we sporen vinden van gerepatrieerde Indische Nederlanders, van militairen die hier werden opgeleid voor de oorlog in Nederlands-Indië. Dáár weer onder van de mensen die verdacht werden van collaboratie met de Nazi's en hier gevangen zaten van april 1945 tot eind 1948. Dan komen de bijna drie jaar van het dieptepunt, de periode dat kamp Westerbork een deportatiekamp was en vanuit hier talloze vaders, moeders, broers, zussen, kinderen, oma's en opa's werden gedeporteerd om in het door Nazi's bezette Polen en in Duitsland op gruwelijke wijze te worden vermoord. Dit was hun laatste verblijfplaats in Nederland. Vanuit hier vertrokken de treinen naar het Oosten.

Vanaf 1933 toen Hitler aan de macht kwam, ontstond er een gestage vluchtelingenstroom en na de massale aanval op Joden in heel Duitsland in november 1938, die bekend werd als de *Reichspogromnacht*, liepen de aantallen snel op. Mensen lieten alles achter, hun huizen, bezittingen, winkels, bedrijven, familieleden. Ze vluchtten voor hun leven. En niet altijd over geplaveide wegen. Ze werden hier niet erg hartelijk ontvangen.

Op 11 november 1938, een dag na de pogrom, ging er een zoveelste circulaire van Minister van Justitie Goseling naar de grensbewaking, politie en marechaussee.

'In verband met de ontwikkeling van den toestand in Duitsland, is een nadere toestroming van Joodsche vluchtelingen naar ons land te verwachten.

Door mij wordt ter zake het navolgende bepaald.

In het algemeen dient de grens, met inachtneming van de geldende instructies ook voor deze nieuwe vluchtelingen gesloten te blijven.'

Kamp Westerbork werd in 1939 gebouwd als kamp voor gevluchte Duitse en Oostenrijkse joden en de rekening was voor de joodse gemeenschap in Nederland. Vanaf oktober 1939 tot 1 juli 1942 was dit het Vluchtelingenkamp Westerbork en was er hier sprake van een soort van AZC.

We hebben een bijzonder herdenkingsprogramma voor u.

Vanavond luisteren we naar verhalen van kinderen van Joodse vluchtelingen uit Duitsland.

We worden muzikaal begeleid door de studenten van het Prins Claus Conservatorium.

Als tweede spreker zal de grondlegster van het Herinneringscentrum Kamp Westerbork, Manja Pach, vertellen over haar familiegeschiedenis samen met de spelers van Garage TDI. Zonder haar initiatief betwijfel ik of wij hier nu hadden gestaan.

Daarna zal Sarah Whitlau de twee gebeden voor de doden Jizkor en Kaddiesj ten gehore brengen en vervolgens zijn we samen twee minuten stil.

Maar als eerste spreker kondig ik u een hele bijzondere vrouw aan. Eva Weyl. Ze reist nog altijd onvermoeibaar door Nederland en Duitsland om op scholen te vertellen over haar oorlogservaringen. Ze werd als meisje van 9 jaar bevrijd in kamp Westerbork.

Het is een grote eer dat zij vandaag voor ons komt spreken.